

Skandinavismen.

Af P. Munch.

Julius Clausen: Skandinavismen, historisk fremstillet. (Det Nordiske Forlag 1901).

Hother Ploug: Carl Ploug og Skandinavismen (Tilskueren Juni og Juli 1901), og To Aktstykker vedrørende den politiske Skandinavismes Historie i Aarene 1856—57. (Historisk Tidsskrift 1901).

Ebbe Hertzberg: Skandinavismen og Krigen 1864. (Norske Morgenbladet 19., 20., 21. og 26. Juli 1901).

Efter lang Tids Stilhed er Skandinavismen pludselig bleven sat under Forhandling i den historiske Litteratur. Stødet dertil er givet af Hr. Julius Clausen ved en Bog, der behandler den skandinaviske Bevægelse fra dens første Begyndelse i Slutningen af 18. Aarhundrede lige til Halvfjerserne i 19. Aarhundrede. Dette Forsøg paa en oversigtsmæssig Behandling er højst interessant; det kan ikke noksom anbefales saaledes at tage et enkelt Spørgsmaal op og følge det gennem et langt Tidsafsnit; Side om Side med de alsidige Skildringer af korte Perioder hører denne Art Undersøgelser nødvendig med, om det skal lykkes at faa nogen Forstaaelse af Udviklingen. Men Opgaven har

i dette Tilfælde været meget vanskelig. For ret at løse den vilde der, — som Forfatteren selv siger i sit Forord — kræves et Værk i adskillige Bind, og det kan tilføjes, at mangeaarige Studier vilde være fornødne; det hørte jo i saa Fald til at skabe sig en indgaaende Forstaaelse ogsaa af den øvrige politiske Udvikling i de nordiske Lande i samme Tid. Hr. Clausen er ikke gaaet denne Vej; „Skandinavismen“ er en ret lille Bog og aabenbart forholdsvis hurtig skrevet. Forfatteren fastslaaer udtrykkelig, at han ikke tilsigter en „udtømmende Skildring“, men kun vil give nogle „Hovedtræk“. Men denne Fremgangsmaade har haft sine næsten uundgaaelige Farer. Skulde „Hovedtrækkene“ klares, og den Bedømmelse, Forfatteren overalt giver af Skandinavismen i dens enkelte Faser, falde med Vægt, da behøvedes netop en grundig Indsigt i de almindelige politiske Forhold, der kun kunde naas gennem meget langvarige Studier. Følgen er da, saa vidt skønnes, blevet, at den foreliggende Bog er bedst, hvor der kun fortælles; livligt og fornøjeligt beretter Forfatteren om de mange interessante Træk, der knytter sig til den skandinaviske Bevægelse; derimod forstaar han ikke altid ret de forskellige Svingningers Karakter og Rækkevidde og deres Sammenhæng med de skiftende politiske Bevægelser; og desuden bliver der noget tilfældigt over hans Domme; han dommer rask og uforfærdet, ofte haardt, man fristes til at sige lidt flot, i mange Tilfælde, hvor en nærmere Undersøgelse vistnok vilde have gjort ham forsigtigere. Alt dette hindrer dog ikke, at den velskrevne Bog er interessant

at læse; der er i den fremdraget adskilligt Stof, der hidtil ikke har været vor Læseverden bekendt, — navnlig en Række Artikler fra svenske og norske Aviser, — og alt i alt giver den en Oversigt over Hovedtrækkene i Skandinavismens Udvikling, som er meget lærerig.

Først skildrer Hr. Clausen livligt Tilløbene til en skandinavisk Bevægelse i Slutningen af 18. Aarhundrede og de naive Former, den da antog. Med Rette fremhæver han, at Skandinavismen den Gang var rent litterær. Derimod synes det, at han gaar for vidt, naar han opstiller denne Bevægelse som udpræget international, kosmopolitisk i stærk Modsætning til det 19. Aarhundredes nationale Skandinavisme. Det er sandt, at det 18. Aarhundredes Stemning var mere kosmopolitisk end den, som raadede et halvt Aarhundrede senere, og sikkert nok fik de to Tidens Skandinavisme hver sit forskellige Præg derved. Men alligevel. Naar man i det 18. Aarhundrede tænkte paa en nøjere Tilslutning til Sverige end til noget andet Land, saa skyldtes det dog først den gode nationale Grund, at Sprogene stod hinanden saa nær, dernæst den anden lige saa nationale, at man havde en god Del Minder fælles. Hr. Clausen citerer et Par Vers af Zetlitz og af C. Ploug og siger derom: „For Zetlitz er det en Bevægelse henimod Skandinavismens Ideal, for Ploug henimod Nationalismens.“ Men nu hedder det netop i de citerede Linier hos Zetlitz:

„Vi Sverigs Mænd, vi Danmarks Mænd,
Vi Norges Mænd,
Vi alle Nordens stolte Mænd
er et igen.“

Der er deri en god Del Nationalisme, og ganske tilsvarende har Humanismen faaet sit, naar C. Ploug udbryder:

„Atter det skilte bøjer sig sammen,
en Gang i Tiden, vorder det eet,
da skal det frie mægtige Norden,
føre til Sejr Folkenes Sag.

Det er dog herved kun Meningen at advare mod at overdrive Modsætningen, at udtrykke den i alt for absolute Formler, ingenlunde at nægte Forskellen.

Iøvrigt paaviser Forfatteren i dette Afsnit, hvor lidet man da tænkte paa Norge, naar der taltes om Skandinavisme, og fremhæver stærkt, hvor løs den hele Bevægelse den Gang var. Den kunde da heller ikke blive nogen alvorlig Støtte for Frederik VI.'s af rent dynastiske Grunde fremkaldte Forsøg paa at blive Sveriges Konge i 1809 og 10.

Dernæst følger en Skildring af „den litterære Skandinavisme“, og efter den af „Studenterskandinavismen.“ Hr. Clausen sætter denne sidstes Begyndelse til 1842; dette er sikkert forkert, den maa regnes fra Tredivernes sidste Aar, og det synes, at han baade undervurderer dens politiske Karakter og dens Betydning; det er Kendskabet til Tidens almindelige Forhold, der her glipper. Studenterskandinavismen og dermed i Virkeligheden den politiske Skandinavisme i Danmark begyndte saa noget nær med det politiske Liv. I 30'ernes første Aar spirede dette, i Vinteren 1834—35 kom det til Gennembrud; der skabtes nu et liberalt Parti og indenfor dette en lydhør Kreds af politisk interesserede yngre Mænd med Orla Lehmann i Spidsen. Dem var det, der 1836 rejste den slesvigske

Bevægelse, dem var det, der i Løbet af det følgende Par Aar greb den litterære Skandinavisme og skabte den om; i deres Hænder var det, den blev til Politik, og det en Politik omtrent saa bevidst og klar som nogen Del af den Politik, der da dreves i Danmark.

Den 22. og 23. Februar 1838 bragte Lehmanns og hans Venners Blad „Kjøbenhavnsposten“ to Artikler om nogle Toldforhandlinger med Sverige. De sluttede med de klare og bestemte Ord: „Intet kan efter vor politiske Overbevisning være os kjærere end den størst mulige Tilnærmelse mellem Danmark og Sverige. En stor nordisk Tripelalliance, der forenede de ved Oprindelse og Historie, Sæder og Love, Religion og Aandsretning, Sprog og Litteratur, Fortidens Minder og Fremtidens Forhaabninger saa nær beslægtede Broderfolk, ikke blot til fælles Forsvar og indbyrdes Fred, men ogsaa til en mere aktiv, mere organisk samstemmende politisk Fremtræden, og en nøje Sammensmelten af alle de nordiske Folkestammers aandige Kræfter i en harmonisk Samvirken for Videnskab, Kunst og Kirke og for Udviklingen af en rig og mangesidet Litteratur i den ved svage Dialectforskelligheder uforstyrrede Sprogenhed, det er de to store sociale Acter, vi med glad Fortrøstning se udvikle sig i Begivenhedernes stille Skjød, og som en lykkeligere Efterverden vil fejre som en vigtig Epoke i Nordens verdenshistoriske Genfødelse. Intet kunde derfor være os mere kærkomment, end om det var muligt at realisere en Toldforening mellem Danmark, Sverige og Norge, der lettede og beskyttede den livlige Udtusking mellem disse Landes paa en saa mærkelig Maade hinanden supplerende

Frembringelser og saaledes lagde Grunden til en commercial og industriel Enhed, der, styrket ved indbyrdes Understøttelse, havde Betingelserne for en fuld Selvstændighed i sig.“ Og 18. September samme Aar hedder det i en Artikel om Slesvig-Holsten: „Ogsaa i Skandinavien rører Aanden sig stærkt, især i det sidste Aarti; og vi Danske tør vel gøre os den Kompliment, at vi først have forkyndt, eller i det mindste bragt til Bevidsthed, den Sandhed, at Danske, Norske og Svenske kun er et Folk, af een Herkomst, med eet Sprog, og at lige som de have en fælles Fortid, saaledes bør de ogsaa have en fælles Fremtid.“

22. April 1839 skildrede derpaa Lehmann ved en stor liberal Partifest „hvorledes mange indsigtsfulde og patriotiske Mænd mene, at den bedste Garanti for Danmarks Velfærd vilde opnaas, dersom det saa nøje som muligt sluttede sig til det øvrige Skandinavien, ikke blot i Henseende til Videnskabelighed og Litteratur, men ogsaa i Henseende til gensidigt Forsvar og Politik.“

Samme Aar skrev Tscherning i et af sine Smaaskrifter „Den skandinaviske Foederation er intet tomt Hjernesvind. Man tænke sig en Stad ved Kattégattet f. Ex. Gothenborg, afsondret fra sit Land og gjort til Foederationens Centralpunkt, et Forbund oprettet som det tyske, kun fuldstændigere, med aarlig vekslede Suprematie i de tvende Kongehuse, Forbundscollegier, særegne Bestemmelser om Qualification til at blive Foederal-Borger, det vil sige berettiget til at ansættes i de Poster, hvortil Forbundet directe skulde udnævne, og man vil ane Muligheden.“ Og endelig siger Monrad

i Nr. 2 af hans „Flyvende politiske Blade“ 1840 forsigtigere og undskyldende sit Partis skandinaviske Optræden: „En levende Samfærdsel, saavel materiel som aandelig mellem Folkene, en nøje diplomatisk Tilknnytning mellem Regeringerne, det er Maalet for Danmarks Ønsker, og kun Regeringens Modstand eller Uvirksomhed i denne Henseende vilde kunne bevæge det til i Tankerne at overskride denne Grænse.“

Skandinavismen var da før 1842 proklameret af det liberale Partis Hovedblad og lyst i Kuld og Køn af de tre liberale Politikere, hvis Syn var videst, og som i 1848 blev dem, der tog Danmarks Styrelse i deres Haand. Endnu i Frederik VI.s Tid var Nordens Enhed indgaaet i Oppositionens Program ved Siden af Slesvigs Danskhed og den fri Forfatning. Hverken i den ene eller anden Henseende var man klar over Formen, hvori det skulde gennemføres, eller raadede over Magtmidler til direkte Virken for det; for dem alle var man endnu paa Agitationens forberedende Standpunkt, og det skal indrømmes, at ligesom Skandinavismen var kommet en lille Smule senere med end de andre Programpunkter, var Agitationen derfor i Danmark ikke naaet saa vidt. Først i Fyrrerne fik den rigtig Fart, men da, som en Gennemlæsning af Hr. Clausens fyldige Skildring af dette Tidspunkt ogsaa vil vise, med skarpt politisk Karakter i nøje Tilslutning til „Kjøbenhavnspostens“ Program fra 1838. Derfor synes det unægtelig noget ubilligt, naar Hr. Clausen om „Studenterskandinavismen“ i Fyrrerne med Benyttelse af en Vending fra en af Sangene siger, at Ordene „Det ved han ej,“ „kunde staa som Motto for

Studenterskandinavismens Historie“. Muligheden for at gennemføre det man vilde, kan meget betvivles, men man vidste i Virkeligheden lige saa godt, hvad der var Maalet, som politiske Partier ellers plejer at kende deres Maal, og for Eksempel lige saa godt som de Tyskere og Italienerne, der samtidig sværmede for Tysklands og Italiens Enhed. Ogsaa fæstnes Ordet „Svada“ vistnok for ofte og for haanligt til de Taler, hvori Datidens Stemninger fik Luft. Sandt nok, der taltes meget og tit nok bredt og svævende, men „det levende Ord“ er nu en Gang en Magt, som ikke er at foragte; det var det da, og det er blevet ved at være det siden, selv om kræsne og forvante Tilhørere er blevne nok saa blaserede over for de Talere, der ikke bliver trætte af at gentage og at lægge til Rette for dem, de taler til. Maaske er det dog ogsaa lidt vel haardt, naar Studentersangens Ord:

„Han ved, han kommer ej som simpel Ven,
men som Repræsentant for Danmarks Bedste“.

frister Forfatteren til Udraabet „studentikost Højhedsvanvid“. Naar man ikke vil tage Udtrykket „Danmarks Bedste“ altfor moralsk højtidelig, saa var der dog noget om det.

I Skildringen af Begivenhederne 1848 fremhæves i god Overensstemmelse med den sædvanlige Opfattelse, at den skandinaviske Bevægelse i det Aar førte Sverige-Norge ret vidt frem, og rigtigt er det sikkert ogsaa, naar Hr. Clausen dernæst beretter om, hvorledes der i Aarene derefter til 1856 indtraadte en vis Hviletid, hvor man i hvert af de to Lande var tilstrækkelig optaget af sit eget. Uberettiget

turde det derimod være, naar der her siges „Da National-liberalismen har sejret i 1848, har dens Mænd foreløbig ikke synderligt tilovers for Skandinavismen, som de Aar igennem har brugt som Kampmiddel“ (S. 119). Dette knytter sig til en Forestilling om, at den københavnske Opposition i Aarene før 1848 var tyet „bag Skandinavismens fredhellige Hegn“ og var vundet frem i denne Dækstilling. Intet tyder derpaa. Skandinavismen var ikke før 1848 mere uskyldig end de andre Dele af Oppositionens Program, snarest mindre, og der findes ingen Antydning af, at de har brugt den som et Kampmiddel uden virkelig Interesse derfor; de glemte den da heller ikke efter 1849, men fuldt optagne først af Krigens Begivenheder, derpaa fra 1851 til December 1854 kastede tilbage i udpræget Oppositionsstilling, — hvad Hr. Clausen synes at glemme —, kunde de i denne Tid ikke foretage positive Skridt for den skandinaviske Sag. Da Skandinavismen 1856 faar ny Kraft, er det netop, fordi de Nationalliberale nu faar Magten igen, medens de før kun havde haft den saa nogenlunde Marts—November 1848, derpaa en stedse ringere Brøkdelt af den indtil Efteraaret 1851 og endelig fra 1851—55 slet intet.

Fra 1856 forlader Hr. Clausen til en vis Grad Oversigtsformen. Han har her haft til Raadighed et nyt og interessant Kildestof, en Brevsamling efterladt af „Aftonbladets“ ivrig skandinaviske Redaktør A. Sohlman, som først og fremmest indeholder Plougs Breve til Sohlman, og desuden har vel Begivenhedernes mere sammentrængte Karakter i denne Tid fristet ham ind paa en mere indgaaende Undersøgelse. Denne er dog

ikke ført til Bunds, og netop her savnes stærkest en fyldigere Kundskab om Tidens almindelige Historie. En grundig og eftertænksom Gennemlæsning af N. Neergaards „Under Junigrundloven“, vilde dog vistnok nogenlunde let have kunnet skaffe det fornødne Grundlag, og denne Bog kunde da tillige have tjent som Exempel ved dens kloge Forsigtighed i Bedømmelsen af Tidens Personer og deres Handlinger.

Dette Afsnit af Hr. Clausens Bog har da ogsaa været Genstand for en ganske kraftig Modsigelse fra C. Plougs Son, Hr. Hother Ploug i to Artikler i „Tilskueren“, hvortil slutter sig nogle Aktstykker, offentliggjorte i „Historisk Tidsskrift“. Med Paaberaabelse af Papirer, efterladte af C. Ploug, har han paa flere Punkter bestridt den i „Skandinavismen“ herskende Opfattelse af Faderens skandinaviske Virksomhed.

En Hovedindvending gælder Forbindelsen mellem den skandinaviske og slesvigske Bevægelse. Hr. Clausen hævder atter og atter, at for Danskerne i Almindelighed og Ploug i Særdeleshed blev Skandinavismen mest af alt et Middel til at beholde Slesvig og derigennem „selvisk“. Allerede S. 47 siger han i Anledning af nogle Ytringer af Lehmann 1842: „Slesvig blev Skandinavismens Akilleshæl. Thi det splittede Interesserne. Slesvig blev en Livssag for Danmark, men aldrig for Sverige eller Norge. Paa dette Skær strandede Skandinavismen, da Fordringen om Hjælp her efterhaanden gjorde de Nationalliberale mere selvisk-nationale end skandinavisk selvopofrende. Slesvig blev Møllestenen om Skandinavismens Hals,“ og om Carl Ploug siger han i Omtalen af nogle Artikler

1859 (S. 150): „Han var en ægte dansk Mand, men han var paa Bunden en daarlig Skandinav, fordi han var Fraktions-Skandinav, fordi han var saa hildet, at han indsnævrede en stor Idé og brugte den i en mindre men ham personlig nærmere staaende og mere følt Sags Tjeneste.“ Hr. Hother Ploug har i „Tilskueren“ S. 453—56, som det synes med Rette, bestridt denne Opfattelse af Plougs Skandinavisme, og vist er det, at Plougs skandinaviske Virken i de følgende Aar noksom viste, at denne Sag for ham ikke var Nr. to overfor nogen anden. Men samtidig bør det fremhæves, at det er vanskeligt at se noget selvisk, noget Tegn paa daarlig Skandinavisme deri, at Danske ønskede Sverig-Norges Hjælp til Forsvar af Slesvig, (her selvfølgelig bortset fra den Inkonsekvens der nationalt set laa i Kravet om hele Slesvig). Slesvig opfattedes som dansk; for en god Skandinav var det dermed en Del af Norden saa godt som Sjælland, Skaane eller Trondelagen, og det var hver Skandinavs Pligt som Skandinav at være med at værne det. Dette var saa uomtvisteligt, at de Svenske og Norske, der ikke interesserede sig derfor, dermed netop viste, at de ikke var „gode Skandinaver“; og i Virkeligheden var da ogsaa Sveriges nationalt følede Skandinaver, Karl XV., Sohlman o. s. v. meget ivrige for Slesvig. Hr. Clausens som andre Skildringer af de Tidens Historie rummer mange Vidnesbyrd derom; det var kun Holsten, de ikke brød sig om. Et helt andet Spørgsmaal er det, om det var til Gavn eller Skade for den skandinaviske Bevægelse, at den Del af Norden, som hed Slesvig, da truedes med tysk Erobring; det virkede

paa den ene Side æggende og fremad drivende, men forøgede paa den anden Side Farerne ved Skandinavismen, og vanskeligt er det at sige, hvad der vejede tungest.

Af megen Interesse er det dernæst, at Hr. Clausens Klager over Løsheden i C. Plougs Skandinavisme, har faaet H. Ploug til at offentliggøre en Række Oplysninger om en ret indgaaende Forbindelse mellem C. Ploug og de to svenske Konger. Under Studentermødet i Sommeren 1856 havde Ploug en Samtale med Oscar I., og i September samme Aar mødtes han med den daværende Prins Karl under dennes Besøg i København. Efter Aftale med dem tilsendte han i Nov. Kronprins Karl en Skildring af danske Forhold og Personer, og i Dec. fik endelig Kong Oscar tilstillet en hel lille Afhandling om Skandinavismen. Begge disse Aktstykker er nu optrykte i „Historisk Tidsskrift“, og navnlig det sidste frembyder stor Interesse. Ploug udvikler her, at Skandinavismen kan tænkes i tre Former: defensiv Alliance, offensivt og defensivt Statsforbund, dynastisk og reel Union. Kun det sidste, mener han, „yder fuldstændig Sikkerhed og bærer Haab og Livskraft i sig for kommende Tider“, de to Forbundsformer er ham kun tiltalende som Gennemgangsled. Han ser, at Tronfølge-loven af 1853 træder i Vejen for en dynastisk Union, og efter en Drøftelse af Muligheden for at faa den omstødt, kommer han til det Resultat, at denne kun er ringe; „Bestræbelserne for den skandinaviske Idé,“ siger han, „synes derfor paa dansk Side mere at burde gaa ud paa at tilvejebringe de fornødne Betingelser end at burde rettes lige mod Maalet.“ Muligheden øjner han deri, at Konflikten

med Tyskland kan føre til Holstens og Lauenborgs Udskillelse, thi da „taber Arvefølge-loven af 31. Juli 1853 sin uangribelige Charakter“, og Danmark-Slesvigs fælles Repræsentation faar Ret til at hæve den. Fra svensk Side kan der virkes i den Retning, dels ved at tilskynde Danmark til Ejderpolitiken, dels ved Tilbud om en defensiv Alliance; skulde en saadan føre Sverig-Norge i Krig med Tyskland, da venter Lønnen det. „Den Krone, som Toget over Beltet ikke forskaffede Kong Karl den Tiende, den vilde en svensk Hær, der gik over Beltet i modsat Retning, ikke for at erobre, men for at frelse Danmark ufejlbarlig hjembringe.“

Om Unionens Karakter udviklede han endelig, at Danmark skulde indtræde ligestillet Sverige og Norge med Bevarelse af Junigrundloven; desuden skulde der være en Fællesrepræsentation for de tre Riger, Slesvig skulde bevare en vis Selvstændighed og den tysktalende Tredjedel af dets Befolkning have lige Ret med Danskerne.

Dette var unægtelig en dristig Optræden. Redaktøren for et af Danmarks største Blade, tilhørende et Parti, der støttede Regeringen, forhandlede paa egen Haand med en anden Stats Konge om at faa Landets Arvefølge ændret til Fordel for ham. Stærkere Vidnesbyrd om Plougs vidtgaaende Skandinavisme kan ikke tænkes; han maa for at have kunnet gøre dette, have levet sig helt ind i Forestillingen om Nordboerne som eet Folk; man tænke sig blot, af hvad Art denne Handling vilde have været, om det havde været med en hvilkensomhelst anden Fyrste end netop Sverige-

Norges, han havde forhandlet. Det forbavser ikke, at den Svensker, gennem hvem Forhandlingerne førtes, C. L. Dahlfeldt fandt Grund til i et af sine Breve at spørge, „aabner man i Danmark Breve til private Personer.“¹⁾ Det vidner tillige om den dristige Uforfærdethed og stærke Handletrang, der altid prægede Ploug; som han i sine Artikler kunde være voldsom til det yderste, hvad enten hans Angreb faldt med Retfærdighedens Vægt eller rummede den største Uretfærdighed, saaledes gik han i sin Politik lige paa uden noget som helst Hensyn til Følgerne for ham selv, naar han troede at kunne tjene en Sag, han omfattede med Varme. Og nægtes kan det ikke, at som dette Skridt var dristigt, saa var der yderst ringe Udsigt til Held. Det at ændre Danmarks Tronfølgelov, just som den var vedtaget, og tiltraadt af hele Rækken af Stormagter, var en dristig Tanke, der vidner om, at dens Ophavsmands stærke Følelser havde ladet ham miste den rolige Bedømmelse af, hvad der var muligt.

Imidlertid, saa fantastiske Planerne kan synes, man var endnu nær ved 1848, det Aar, da man havde set saa mange mærkelige Ting, og Kong Oscar hørte dem med Glæde. Efter H. Plougs Oplysninger (Tilskueren S. 451) lod han svare, at ogsaa han ansaa den dynastiske og reelle Union for Maalet og en defensiv Alliance for et Middel dertil. Og i Overensstemmelse dermed handlede han. Han veg ikke tilbage for at foreslaa Frederik VII. et Forbund. Hr. Clausen sætter efter en Artikel i „Ude og

---

¹⁾ Brev af 16. Decbr. 1856 blandt Plougs efterladte Papirer, der af Hr. H. Ploug velvilligst er overladt mig til Benyttelse.

Hjemme“ 1861 denne Henvendelse til Marts 1857, Hr. H. Ploug efter Optegnelser blandt Faderens Papirer til Februar. Men vist er det i hvert Fald efter det saaledes oplyste, at den svenske Konge har drevet en aktiv Politik med det Maal for Øje at samle hele Norden. Han foreslog i den Hensigt Danmark Forbund; han forhandlede med den danske Skandinavismes ivrigste Fører Carl Ploug, og det kan tilføjes, at ved samme Tid stod han i Forbindelse med indflydelsesrige franske Kredse og opnaaede gennem dem skandinaviske Udtalelser i den franske Presse og Litteratur. (Se Neergaard: „Under Junigrundloven“ S. 143 samt Clausen: Skandinavismen S. 125—26 og 134—35). Interessant vilde det være, om det kunde lykkes ved Undersøgelser i svenske og franske Arkiver at bringe Klarhed over, hvor vidt disse Forhandlinger har været førte. Noget Resultat bragte de jo imidlertid ikke, det hele strandede ved Frederik VII.s af Scheele inspirerede Afslag paa Forbundstilbudet og Oscar I.s kort derefter indtrufne Sygdom.

Da Tiderne atter blev til det, optog C. Ploug imidlertid ganske tilsvarende Forhandlinger med Karl XV. Hr. H. Ploug omtaler (Tilskueren S. 459), at en Forbindelse mellem dem holdtes vedlige mellem 1860 og 63 gennem Friherre Liljencrants, og han har givet mig Lejlighed til at se de tre opbevarede Breve. Det første af disse af 15. Juli 1860 fra Liljencrants til Ploug udtaler kun et Ønske om en Samtale under et Besøg i København. Det andet af 13. Marts 1862 (63?) er derimod Svar paa et Ønske fra Ploug om at aabne en ny Forhandling med Karl XV.; det gaaer ud paa,

at Kongen er rede, og at Liljencrants vil være Mellemand. Det tredje er af 30. Marts 1863 og oplyser, at Ploug 25. samme Maaned har tilstillet Kongen en nærmere Skildring af sine Ideer. Kongen tiltræder, hvad Ploug har skrevet „om en føderativ Forbindelse eller Forbundsstat med fælles Konge, fælles Regering og fælles Parlament (dette sidste sammensat dels efter Folkemængde, dels efter Nationalitet)“, men han tror ikke at Øjeblikket er inde, „da Gavnigheden og Nødvendigheden af en nordisk Helstat antagelig ikke uden yderligere Tryk fra tysk Side vil blive tilfulde forstaaet i Danmark“. Han venter hurtigst mulig Oplysninger fra Ploug om danske Partier og Personer. Naar Ploug har ment, at Stemningen i Sverige er mod en blot og bar Alliance, da tror Kongen det ikke. „Visselig kan man sige, at den almindelige Mening i Sverige er mod en Alliance, som tilsigtede at ordne de skandinaviske Landes indbyrdes Forhold endelig med Forpligtelser for Sverige uden tilsvarende Garantier“ — „men helt anderledes vilde man opfatte en Alliance, som kun var en foreløbig Foranstaltning for at berede Overgangen til en føderativ Forbindelse og som blev sluttet med Danmark skilt fra Holsten.“¹⁾ I god Overensstemmelse hermed var det Kong Karl i Sommeren 1863 optog Allianceforhandlingerne med Danmark; det synes uomtvisteligt, at hos ham som hos Oscar I. har en varm Følelse for Danmarks Sag været forenet med et rastløst Ønske om at føje ogsaa dette Rige

---

¹⁾ Denne som de andre Udhævelser er af vedkommende Forfatter.

til Familien Bernadottes Lande. Til Forbundsplanerne knyttedes i den svenske Konges Tanker nu som i 1856—57 Unionsforhaabningerne.

Heller ikke Ploug havde slaaet sig til Ro ved de nye Forhandlinger med Karl XV. Allerede 3. Marts 1863 havde han henvendt sig til Sohlman med Forslag om Skridt i samme Retning. Han tilstillede ham under denne Dato et langt og oplysende Brev¹⁾ med Paa-skriften „privatissime“. Det hævdes her, at Danmark nu staar ved et Vendepunkt, „da der maa vælges afgørende mellem Nord og Syd.“ „Efter hvad jeg ved“, skriver han, „indser vor Regering ogsaa dette og tillige, at naar Opinionen i Sverig, som det har vist sig, er mod en Alliance, hvormed vi for Øjeblikket kunde nøjes, saa maa der fra dansk Side gøres andre Tilbud.“ En Opgaaen i Sverig som Provins efter det Ønske, som en Del af det svenske Aristokrati nærer, er umulig, „derimod er det billigt og rimeligt, at Sverig og Norge faar fuld Garanti for, at de Ofre, Danmarks Forsvar kan komme til at koste, blive erstattede og gengældte baade middelbart og umiddelbart. Men denne Sikkerhed giver en nordisk Forbundsstat med fælles Regering, fælles Repræsentanter for Fællessager og Fællesskab i alt det Ydre i Diplomati og Flaade, hvortil Enhed i mange materielle og andre Forhold, Mont, Maal, Vægt, Told, Borgerrettigheder o. s. v. efterhaanden nødvendig maa og vil komme“ „Hovedvanskeligheden bliver det dyna-

---

1) Findes i Sohlmans Brevsamling paa Biblioteket i Stockholm. Citatet her er efter en Afskrift i H. Plougs Besiddelse

stiske Spørgsmaal, men det skal og maa løses, enten ved en Frasigelse mod Erstatning (hvad der vil blive meget svært) eller ved en Sammensmeltning af Dynastierne (hvad maaske vil gaa lettere). Imidlertid paa-lægger denne Vanskelighed stor Forsigtighed, indtil det Øjeblik kommer, da man er forberedt paa at besejre den. Det er derfor i den dybeste Fortrolighed, jeg meddeler Dem, hvad jeg ved. For 14 Dage siden er et saadant Forslag fremstillet for Hamilton, der har syntes at gaa ind paa det og straks har skrevet til Stockholm. Men Manderstrøms for faa Dage siden ankomne Svar skal være undvigende.

Jeg kan meget godt forstaa, at Eders Regering kan have Betænkeligheder. Det kan være, at Forslaget er blevet løst og ubestemt fremstillet; det kan være, at man ingen Tillid har til Halls Ministerium, og vil holde sig tilbage til vi faar et andet. Men skjønt jeg personlig mistroer vor Statsraadspræsident i alle Maader og kun med stor Bekymring ser nogen alvorlig og vanskelig Sag lagt i hans Hænder, saa maa jeg dog indrømme, at det bestaaende danske Ministerium vil have meget lettere ved at gennemføre Ejderstaten og Skandinavismen end et hvilket-somhelst nyt, hvis Kræfter er uprøvede, og som først skal vinde Tillid; thi at der vil rejse sig Modstand i det afgørende Øjeblik er ganske naturligt, og hvis denne kastede Regeringen overende, var Sagen jo tabt for lang Tid. Altsaa, vil den nuværende Regering i Danmark virkelig gaa i denne Retning, saa tror jeg ikke, det paa nogen Maade kan forsvares at støde den tilbage. Man vil derved kun drive den over i vore

Modstanderes Lejr, tvinge den til at give efter for det tyske Forbund og Holsten. Hvis Sverig nu holder sig tilbage, naar et saadant Forslag virkelig gøres, saa vil vi To næppe opleve at se Skandinavismen gøre noget stort Fremskridt; thi da vil Danmark synke tilbage i Helstatens Mudder, og om det nogensinde kommer helt op deraf er meget tvivlsomt.“

Han foreslaar da nu Sohlman at skrive i Aftenbladet om en Union, i saa Fald vil Ploug tage Debatten op og anbefale Unionen i „Fædrelandet“, og begge to kan da virke for at faa Sagen drøftet ogsaa i den norske Presse. Disse Forhandlinger i de to Blade aabnedes ogsaa i Juli 1863; Hr. Clausen omtaler dem (Skandinavismen S. 175), men da han synes at have overset det paagældende Brev i den Sohlman'ske Samling, har han ikke kunnet være klar over denne Forhandlings Karakter.

Dette Brev viser saaledes, at C. Ploug, i stærk Følelse af, at en Union maatte til, om Sveriges Hjælp skulde vindes, i 1863 har forsøgt noget nær den samme Politik som 1856; det synes tillige at vise, at den danske Regering nu har været inde paa lignende Tanker, men hvor vidt disse har gaaet, ses ikke; højst oplysende vilde det være, om andre, der maaske raader over Breve eller Aktstykker derom, vilde fremlægge disse, eller om en af de interesserede Parter vilde forsøge, om Spørgsmaalet kunde løses ved Undersøgelser i de to Landes Arkiver.

Foreløbig nøjedes man dog som sidst med Forbundsforhandlinger mellem de to Regeringer, og atter denne Gang førte det hele til intet. I Septbr. mødtes

Kong Karl paa Ulriksdal med sine Ministre, og disse standsede ham i Planerne, hvorpaa man langsomt og forsigtig trak sig ud af Forhandlingerne. (Se derom Neergaard: Under Junigrundloven II S. 678—704).

Saa blev et Par Maaneder efter Færø overhængende for Danmark, og Sverigs Skandinaver satte al deres Indflydelse hos Kongen ind paa at drive ham frem til Handling. De opnaaede hans Løfte om væbnet Hjælp efter nogle højst forvirrede Samtaler, de telegraferede det til København, og den 15. Dec. 1863 bragte da „Fædrelandet“ det berømte Telegram, „22,000 Mand kommer og han selv.“ Hr. Clausen stempler Plougs Optræden ved denne Lejlighed som „taabelig og ufin“ (S. 190). Den skyldes dog mest, at han ikke har kjendt Sagens Sammenhæng, men i Overensstemmelse med den v. Qvantenske Skildring i „Af Dagens Krønike“ 1889 har troet, at Telegrammet var sendt fra en noget fantastisk Mand ved Navn Rosenmüller, og at de 22,000 var skabt af dennes egen „ophedede Hjerne“. Han har her mærkelig nok overset, at Emil Elberling i samme Aargang af „Af Dagens Krønike“ har givet Besked om, hvorledes Sagen hang sammen, og at v. Quanten i en følgende Artikel har refereret disse Oplysninger. Telegrammets Afsender var ikke Rosenmüller, men Sohlmanselv; denne var „Fædrelandets“ faste Meddeler, hans Telegrammer var netop bestemte til Offentliggjørelse i Bladet, og han var saa paalidelig en Meddeler som tænkes kunde. Han sendte i de Dage i Telegrammer og Breve Meddelelse efter Meddelelse i samme Aand, som det nu er oplyst af Hr. H. Ploug (Tilskueren S. 566—73). Det ufine bort-

falder da ganske, C. Ploug var i sin gode Ret til at trykke Telegrammet. „Taabeligt“ er vel ogsaa et stærkt Ord at bruge derom, men vist er det, at besindigt var det ikke. En saadan Meddelelse burde af en Redaktor med Plougs Indflydelse og Anseelse ikke være sendt ud uden den fuldeste Vished; den kunde først ophidse til uoverlagt Handling, den kunde siden fremkalde den dybeste Skuffelse. Og Ploug maatte jo vide, at der var ret langt fra de Løfter, man kunde opnaa af Kong Karl i et bevæget Øjeblik, til de Handlinger, hans Ministre førte igennem. Han reves atter her med af sin stærke Følelse, han blev „saa jublende glad“, at det rolige Overlæg brast; tilføjes bør det, at det samme synes at have været Tilfældet for Sohlman; som hans Brev til Ploug af 15./12. (Tilskueren S. 569) viser, byggede han Telegrammets stærke Erklæring paa et noget svagt Grundlag. —

Hr. Clausens Bog og Hr. Plougs Artikler har endelig givet Anledning til en Artikelrække i det norske „Morgenbladet“ 19.–26. Juli 1901 af Professor Ebbe Hertzberg. Det Spørgsmaal, han tager op, er Norges og Sveriges Holdning under Krigen 1864. Han bebrejder for det første Ploug og især Sohlman den stærke Pression, de øvede paa Karl XV. for at drage ham ind i Kampen. Han hævder stærkt, at alle disse Privathenvendelser stred mod de konstitutionelle Principper, disse Mænd ellers hyldede. Dette er rigtigt; Selvmodsigelsen er der, men Forklaringen ligger nær. De konstitutionelle Grundsætninger kom baade hos Sohlmann og Ploug i Strid med deres nationale Følelser, og de maatte vige; det Hensyn, som syntes dem

det mindre, traadte tilbage for det større; Ploug skulde jo ogsaa siden som Højrepolitiker komme til at vise, at Begejstringen for det folkelige Selvstyre ikke var den af hans Ungdoms- og Manddomsfølelser, der sad fastest hos ham; da han i sit skandinaviske Arbejde skød alt andet til Side for de nationale Opgavers Løsning, var han i god Overensstemmelse med sig selv.

Professor Hertzberg rejser imidlertid tillige det langt betydningsfuldere Spørgsmaal, om Sverige-Norge gjorde Ret i at blive udenfor Krigen. Han besvarer det med et afgjort Ja, og hans Forsvar derfor er, at en Indgriben vilde have ført til et Angreb af Rusland fra Finland. Han bygger dette paa nogle Aktstykker, der i Foraaret 1864 kom i den svenske Regerings Hænder, en Række Breve fra russiske og østrigske Statsmænd. De offentliggjordes den Gang i det svenske „Dagligt Allehanda“ og det engelske „Morning Post“. Professor Hertzberg anser deres Ægthed for uomtvistelig, og nærværende Anmelder savner Forudsætninger for at kunne bedømme den. Depecherne viser tydelig nok den nære Forstaaelse mellem Rusland og de to tyske Magter, der ogsaa af adskillige andre Grunde synes uomtvistelig, og ligesaa sikkert turde det være, at Rusland var fast bestemt paa at modsætte sig ethvert Skridt, der kunde føre til nogen Art af Skandinavisme. Professor Hertzberg gaar videre og slutter, som det synes paa et mindre sikkert Grundlag, at Rusland ligefrem lagde an paa at faa en Lejlighed til Indblanding for da at bringe Ulykkerne ind over Skandinavien. Dette synes tvivl-

somt, men tilbage bliver der det, at Sverige-Norges Deltagelse i Krigen efter al Sandsynlighed vilde have fremkaldt Ruslands. Og vist er det, at Karl XV. allerede i Februar 1864 gik ud derfra. I et af Hr. Ploug (Tilskueren Side 575) i sammentrængt Referat meddelt Brev af 11. Februar angives i et Afsnit, han ikke har fundet Plads til i „Tilskueren“, de Grunde, Karl XV. da havde givet Sohlman for at holde sig tilbage fra Krigen. Disse er i det hele oplysende for hans Tænkemaade. Først siger han, at Hensynet til Ministeriets Standpunkt ikke er afgørende, og derpaa følger andre Grunde: 1) England vil næppe gaa med, og „det eneste Grundlag, hvorpaa Sverige sammen med England kunde optræde, og det eneste, hvorpaa Christian selv vil have nogen Hjælp, er Londoner Traktaten, og for dens Opretholdelse vil virkelig hverken han eller Frankrig nu lægge to Straa i Kors blot for at tjene Grev Russell og Glücksborgeren; 2) det svenske Kabinet har i skandinavisk Interesse villet gaa en helt anden Vej end den, Hall tilsidst betraadte. Siden Holsten blev udsondret og Tyskland truede med Eksekution, skulde Danmark i Stedet for Novemberforfatningen, som det svenske Kabinet udtrykkelig havde advaret imod, have opstillet en Hær paa 20,000 Mand ved Dannevirke, foretaget en vel ordnet og forberedt almindelig Afstemning i Slesvig, om man ønskede Danmarks Grundlov af 1849, og naar man da vel havde faaet en Majoritet, straks inkorporeret Slesvig. Det havde været et simpelt og talende skandinavisk Program, om hvilket Folket vilde samle sig, og for hvilket Sverige straks havde kunnet op-

træde med Kraft, og som Napoleon baade i Overensstemmelse med sine Principper og sin Interesse for Skandinavien vilde have understøttet. Men Hall nægtede det: han vovede ikke en saadan Afstemning.¹⁾

3) Napoleon vil nu ikke gøre det aller ringeste, saa længe Russell bliver siddende.“ „Rusland har indgaaet en hemmelig Alliance med Preussen, baade for det Tilfælde, at Sverige skulde optræde og i Tilfælde af Angreb paa Rhinprovinsen.“ „Frankrig har lovet Sverige at holde Rusland i Schak med en Flaade i Østersøen, men vil som sagt ikke gøre det ringeste, før Russell bliver styrtet. Men saa snart Lejlighed virkelig tilbyder sig for det til at optræde, vil det være for en Union mellem Danmark, Slesvig og Sverige-Norge, med aabenlys Ophævelse af Londonertraktaten.

5) Opstilling af et Korps i Skaane nu vilde se ud som Ønske om at fremkalde en Revolution i København og straks blive fortolket saaledes af England og mulig, med eller uden telegrafisk Begæring af Glücksborgeren, fremkalde en engelsk Intervention i København, hvorom der allerede havde været Tale, samt paaskynde en ulykkelig Tid.“

Kong Karl havde da et rigt Forraad af Grunde, og vist er det, at hvad man saa vil mene om de andre, maatte Frygten for Rusland veje særdeles tungt. Trods alt optog han dog endnu saa sent som i Maj 1864, ikke

---

¹⁾ Der vides intet om et saadant svensk Forslag, der jo vilde have ført helt udenfor den Basis, paa hvilken Forhandlingerne før Krigen førtes.

Forbundstanken, men sine og C. Plougs gamle Unionsideer ved det saakaldte von Qvanten'ske Unionsforslag. Dette var dog paa Forhaand uden nogen Mulighed for Gennemførelse, mere en Beroligelse for Kongens Følelser end praktisk Politik.

Resultatet blev da, at Sverige-Norge ikke kom med i Krigen, og Professor Hertzberg mener som sagt, at dette var til Lykke for de tre Lande. Det kan næppe nægtes, at han har Ret. Meget af den Haan, hvormed de skandinaviske Politikere har været overdænget i Anledning af den ene eller anden Handling, er uberettiget, men eet staar fast, at i et afgørende Punkt tog de fejl. Det var i deres Tro paa, at Norden virkelig betød noget som krigsførende Magt, at det vilde have været en stor Fordel at faa Sverige-Norge med i Kampen. Det var det samme Fejlsyn, der ledte til Troen paa, at Danmark kunde føre en alvorlig Krig, og at en modig og udholdende Krigsførelse kunde skaffe os Hjælp fra fremmede Magter. Hvis man havde kunnet faa sig selv til at se Sandheden under Øjne, kunde man med Tallene for de evropæiske Hære for sig have sagt: Danmark kan ikke alene føre Krig med de tyske Stater, Sverige-Norges Hjælp forslaar lige saa lidt, og bringer den tillige Kamp mod Rusland, forøger den blot Ulykkerne. Man kunde føjet til: Englands Hjælp bringer kun Sikkerhed for Øerne, og Frankrigs er umulig, da det ikke kan tage Kampen op med de tre Østmagter. Havde man været klar derover, maatte dansk Politik været indrettet derefter. I Stedet lod man staa til, haabede uden ret at vide hvorfor, at naar Afgørelsen kom, skulde der vise

sig et eller andet, der frelste os, naar blot vi sloges godt selv.

Men vanskelig falder det alligevel at bebrejde de Tiders Politikere deres Fejlsyn. Deres Opfattelse af Staternes Magtforhold, Alliancemuligheder o. s. v. delte de jo med noget nær alle Datidens evropæiske Politikere. I den Menneskealder, som er gaaet siden da, er det blevet klart som Dagen, at Stormagternes militære Overlegenhed over Smaastaterne er uendelig, og adskillige Erfaringer bærer Vidnesbyrd om, at en Krig mellem Stormagter nu er blevet noget altfor farligt til at nogen af dem skulde vove det til Hjælp for en lille Stat, hvor tappert den saa end forsvarer sig. Grækerne, der selv sloges saa slet som muligt, fik Hjælp, fordi Fjenden var det uskadelige Tyrki; Boernerne, der har kæmpet med fortvivlet Haardnakkethed, faar ingen Hjælp, fordi deres Modstander er det stærke England.

Alligevel befæstes og rustes der fra Grækenland til Sverige-Norge, i Svejts som i Danmark, og højlydt lyder Talen om at holde ud til Hjælpen kommer. Endnu lader man staa til uden at gøre sig Mulighederne klare. Endnu har ingen lille Stat koldblodig sat sin Sikkerhed i den kulturelle og folkelige Udvikling, der i Sønderjylland som andre Steder har vist sig at være et sikrere Værn for de smaa Folk end Vaaben og Fætsninger er det for Smaastater. Kan man da forlange, at dette skulde være forstaaet i 1863? Man havde Krigen 1848—50 at se tilbage til, Danmarks Flaade var Preussernes overlegen, Nordens stærkere end det hele tyske Riges Flaader. Havde Polens Skæbne vist, at Hjælp kunde udeblive, saa havde

Vestmagternes Indskriden for Tyrkiet, Frankrigs for Italien vist, at der ogsaa var Tilfælde, hvor den kunde faas. Der var Fristelser nok til at foregøgle sig al Slags Kampforhaabninger og Allianceforventninger. Bedre vilde det været, om man ikke havde givet efter for Fristelserne, men det bør indrømmes, at der vilde hørt en sjælden Klogskab til for at modstaa dem. En Del af Sveriges og Norges Politikere, hvis Følelser ikke i samme Grad var med i den Sag, det gjaldt, havde en saadan Klogskab, men det var jo saa meget lettere for dem. Der har i sin Tid i Danmark været nogen Bitterhed mod dem; den turde nu være forsvundet i Forstaaelsen af de gode Grunde, der ledede dem, selv om der er nogen Følelse tilbage af, at Manderstrøms Politik overfor Danmark, da man havde besluttet ikke at hjælpe, kunde været aabnere, end den blev. —

Hr. Clausens Bog rummer da meget nyt og interessant, og den har givet Anledning til en endnu vigtigere og interessantere Debat om den gamle Skandinavisme. Der er formentlig i den en Del Misforstaaelser og ikke faa ubillige Bedømmelser; Skandinavismen og dens Mænd ses i det hele taget vel meget fra oven. Forfatteren har derved fulgt en ikke ualmindelig Tendens til at behandle Fortidspolitikere overlegent, hvor mere nedstemte Toner vilde have været baade retfærdigere og mere vidnet om Forstaaelse af de Vilkaar, hvorunder Politikere nu en Gang virker. Men det skal ikke derfor glemmes, at han har Ret i den Hovedbetragtning, at Skandinavismen ikke var trængt til Bunds i Folkene, navnlig ikke i Sverige og Norge, og

at dens Talsmænd meget undervurderede de Vanskeligheder, der stillede sig mod den. „Ingen vil forundre sig over, at der farer os Danske en Skræk i Blodet, hver Gang vi hører Tale om diplomatiske Underhandlinger. Brændt Barn skyer Ilden“, skrev „Københavnsposten“ 1838 i en af sine første skandinaviske Artikler. De Mænd, der stod bag den, undgik ikke at give os et nyt advarende Eksempel. Diplomatisk og militært tabte Nationalliberalismens Mænd. Statsretlig satte de Slesvig til, og frem mod det forenede Norden naaede de intet Skridt. Men for ensidig fæstes Blikket ofte herved. Det bør huskes og siges, at folkelig, nationalt sejrede de. Det Nordslesvig, der, da deres Gerning begyndte, var næsten glemt i Danmark og kun lidet forstod sig selv, knyttede de uløselig til det danske Folk, hvor meget saa Grænsepælene skiller statsretlig. De tre Folk, der, da de tog fat, stod hinanden fjernt, bandt de sammen med Baand, der trods alt har holdt; helt anderledes end før føler Danske, Svenske og Norske sig som en folkelig Helhed overfor andre Folk. Og det kan tilføjes, at til den demokratiske Frihed, som nu raader i Danmark, lagde de for to Menneskealdre siden Grunden. Æren derfor er deres, selv om en Del af dem siden kom til at se med Bekymring paa den Udvikling, de selv havde skabt.
